

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ
ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 74

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Головний редактор:

Шапошников Костянтин Сергійович – доктор економічних наук, професор, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України (Київ, Україна).

Члени редакційної колегії:

Вербівська Людмила Василівна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Гавкалова Наталія Леонідівна – доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна).

Гальцова Ольга Леонідівна – доктор економічних наук, професор, Класичний приватний університет (Запоріжжя, Україна).

Дименко Руслан Анатолійович – доктор економічних наук, доцент, ДВНЗ Університет банківської справи (Львів, Україна).

Дука Анастасія Петрівна – доктор економічних наук, професор, професор, Національний університет "Чернігівська політехніка" (Чернігів, Україна).

Іртищева Інна Олександрівна – доктор економічних наук, професор, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна).

Коваль Віктор Васильович – доктор економічних наук, професор, Південний науковий центр НАН України та МОН України (Одеса, Україна).

Кудлаєва Наталія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Лопашук Інна Афанасіївна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Марич Максим Григорович – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Морозова (Селіврстова) Людмила Сергіївна – доктор економічних наук, професор, Київський національний торговельно-економічний університет (Київ, Україна).

Новикова Іннола Вікторівна – доктор економічних наук, професор, ВСП "Інститут інноваційної освіти Київського національного університету будівництва" (Київ, Україна).

Островська Наталія Степанівна – доктор економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Пономаренко Тетяна Вадимівна – доктор економічних наук, професор, Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Бугая (Київ, Україна).

Прохорчук Світлана Володимирівна – кандидат економічних наук, професор, Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» (Херсон, Україна).

Роговий Андрій Віталійович – доктор економічних наук, професор, Навчально-науковий інститут бізнесу, природокористування і туризму, Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна).

Сафонов Юрій Миколайович – доктор економічних наук, професор, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України (Київ, Україна).

Стеблянко Ірина Олегівна – доктор економічних наук, професор, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна).

Ткачук Ірина Ярославівна – доктор економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Федишин Майя Пилипівна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Цвірко Олена Олександрівна – доктор економічних наук, професор, ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій» (Одеса, Україна).

Велькі Януш – доктор економічних наук, професор, Університет «Опольська політехніка» (Ополе, Польща).

Гросу Вероніка – доктор економічних наук, професор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Дзієканські Павел – доктор економічних наук, професор, Університет імені Яна Кохановського (Кельце, Польща).

Космулес Крістіна Габрієла – кандидат економічних наук, асистент професора, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Міхальчук Камелія-Каталіна – кандидат економічних наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Піллелієне Ліна – доктор економіки, професор маркетингу, Університет Вітаутаса Великого (Каунас, Литва).

Ситнік Інесса Василівна – доктор економічних наук, професор, Університет «Політехніка Опольська» (Ополе, Польща).

Соколюк Маріан – кандидат економічних наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Хлачук Елена – доктор економічних наук, професор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Чоботару Маріус-Сорін – кандидат економічних наук, лектор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Електронна сторінка видання – www.bses.in.ua

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32843/bses>

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»

включено до переліку наукових фахових видань України в галузі економічних наук (Категорія «Б») на підставі Наказу МОН України від 28 грудня 2019 року № 1643 (Додаток 4)

Галузь науки: економічні.

Спеціальності: 051 – Економіка; 071 – Облік і оподаткування;

072 – Фінанси, банківська справа та страхування; 073 – Менеджмент; 075 – Маркетинг;

076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 241 – Готельно-ресторанна справа;

242 – Туризм; 292 – Міжнародні економічні відносини.

Науковий журнал індексується у наукометричній базі **Index Copernicus**.

Затверджено до друку та поширення через мережу Інтернет відповідно до рішення вченої ради Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (від 25 квітня 2022 року протокол № 4)

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії» зареєстровано Міністерством юстиції України (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21934-11834Р від 23.03.2016 року)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN (Print): 2524-0897

ISSN (Online): 2524-0900

© ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2022

**ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
ЯК ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ**

**FINANCIAL CAPACITY OF LOCAL BUDGETS AS A POTENTIAL
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND WELFARE OF THE POPULATION**

У статті проведено дослідження процесів децентралізації на основі аналізу та оцінювання фінансової спроможності місцевих бюджетів з метою систематизації результатів здійснених раніше реформ децентралізації в Україні. Аналіз та оцінювання проведено у динаміці за період з 1995 по 2019 рік. Обґрунтовано, що проведення аналізу фінансової спроможності місцевих бюджетів, з метою виявлення тенденцій, що спровокували саме процеси децентралізації та нівелювання впливу форс-мажорів, як таких, що викривляють результати дослідження, доцільно проводити за період до кризових процесів, що були обумовлені пандемією Covid-19 у 2020 році. Наголошено на важливості дослідження результатів реформ для використання їх потенціалу у процесах відбудови економіки після воєнних подій та кризових процесів, зменшення соціальної напруженості та формування передумов для відновлення та забезпечення добробуту населення.

Ключові слова: місцеві бюджети, фінансова спроможність, фінансова політика, фінансова децентралізація, сталий розвиток території, добробут населення.

The article examines the processes of decentralization based on the analysis and evaluation of the financial capacity of local budgets in order to systematize the results of previous reforms of financial decentralization. The article deals with the following coefficients of financial capacity, which are grouped by areas: balance, financial capacity, budget efficiency and, based on the calculation of which, ultimately, it becomes possible to calculate the integrated indicator of financial capacity of local budgets. The analysis of indicators for assessing the financial capacity of local budgets in Ukraine was conducted in the dynamics for the period from 1995 to 2019. It is substantiated that the analysis of the financial capacity of local budgets, in order to identify trends that provoked the processes of decentralization and leveling the impact of force majeure, as distorting the results of the study, it is advisable to conduct before the crisis caused by the Covid-19 pandemic in 2020. Given the fact that Ukraine has historically developed regions with different levels of infrastructure, natural resources, minerals, population, etc., all this has led to significant regional imbalances in the financing of local budgets. Such features determine the feasibility of analyzing changes and trends in the financial capacity of local budgets in the regional and regional aspects. According to the results of the analysis, it is proved that in Ukraine there is a big problem of differentiation of own and fixed revenues of local budgets, the revenue base of budgets of the Eastern and Southern regions is much higher than in the Western regions of Ukraine. Another significant problem is the reduction of local budget independence by 2015, however, due to changes in the distribution and redistribution of local budget revenues, since 2016 the level of tax capacity and overall financial capacity of regional budgets in Ukraine has significantly improved. Emphasis is placed on the importance of studying the results of reforms to use their potential in the processes of economic reconstruction after military events and crises, reducing social tensions and creating the conditions for restoring and ensuring the well-being of the population.

Key words: local budgets, financial capacity, financial policy, financial decentralization, sustainable development of the territory, welfare of the population.

УДК 336:352

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-29>

Коцюрубенко Г.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
Одеський національний економічний
університет

Логвіновська С.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
Одеський національний економічний
університет

Маринов Д.М.

аспірант
Одеський національний економічний
університет

Kotsiurubenko Ganna

Odessa National Economic University

Lohvinovska Svitlana

Odessa National Economic University

Marynov Dmytro

Odessa National Economic University

Постановка проблеми. Ефективне формування та використання коштів місцевих бюджетів є однією з найбільш вагомих складових сталого економічного розвитку України в умовах фінансової децентралізації, тобто стабільність джерел фінансових ресурсів важлива для вирішення соціально-економічних завдань на місцевому рівні та для самостійного виконання значної кількості власних і делегованих повноважень, переважна частина яких має бути націлена на забезпечення добробуту громадян, створення об'єктів соціальної інфраструктури, формування передумов для активізації розвитку громад і у, кінцевому підсумку, сприяти покращенню матеріального та фінансового стану населення територій.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання процесів децентралізації висвітлювали багато науковців та дослідників, зокрема Є. Ю. Кузькін, Г. В. Возняк, Н. В. Проць, С. А. Романюк, Х. О. Патицька, О.А. Вінницька, А. Ю. Мунько, Л. О. Лазутіна,

І. С. Волохова, окремі аспекти й особливості забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів та їх ролі у соціально-економічному розвитку території аналізували І. М. Камінська, Л. А. Костирком, Н. Ю. Велентейчик, В. М. Попов, Л. Б. Рябушка, В. В. Койло, О. В. Тимошенко та інші.

Постановка завдання. Кризові процеси та значні економічні втрати, що мають місце у державі та обумовлені воєнними діями, загострюють важливість пошуку джерел відновлення територій, використання дієвих інструментів фінансування відбудови інфраструктури громад і соціальної підтримки для населення з метою часткового нівелювання «вимушеного» зубожіння населення. З огляду на зазначене, дослідження процесів децентралізації та фінансової спроможності місцевих бюджетів набуває значної актуальності саме у контексті аналізу результатів здійснених раніше реформ для використання їх потенціалу

у процесах відбудови економіки, зменшення соціальної напруженості та формування передумов для відновлення та забезпечення добробуту населення, що й обумовило мету даного дослідження.

Важливо зазначити, що проведення аналізу фінансової спроможності місцевих бюджетів, з метою виявлення тенденцій, що спровокували саме процеси децентралізації та нівелювання впливу форс-мажорів, як таких, що викривляють результати дослідження, доцільно проводити за період до кризових процесів, що були обумовлені пандемією Covid-19 у 2020 році.

Виклад основного матеріалу. У 2015 році в Україні було розпочато проведення реформи фінансової децентралізації, метою якої стало забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів. Процес фінансової децентралізації супроводжувався реформуванням місцевого самоврядування та міжбюджетних відносин, що призвело до суттєвих змін функціонування місцевих бюджетів. Задля оцінки ефективності змін у формуванні та виконанні місцевих бюджетів, викликаних процесом фінансової децентралізації, необхідним стає визначення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Єдиної методики чи науково-методичного підходу до визначення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів у вітчизняній економічній науці не існує. Так, однією із найбільш розширених методик визначення фінансового стану місцевих бюджетів, є розробка, запропонована Л. А. Костирком та Н. Ю. Валентейчиком [1], в якій розроблені коефіцієнти рівня фінансової спроможності, групуються за напрямками: коефіцієнти збалансованості, фінансової спроможності, ефективності бюджету та, на основі розрахунку яких, у кінцевому підсумку, можливим стає розрахунок інтегрального показника фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Як свідчать дані аналізу, починаючи з 1995 року по 2015 рік в Україні спостерігається поступове зменшення коефіцієнту бюджетного покриття за рахунок власних доходів місцевих бюджетів, тобто доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) до видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) (табл. 1–2). Зменшення відбувалося за рахунок концентрації фінансових ресурсів в центральних органах влади, що зробили місцеві бюджети залежними від міжбюджетних трансфертів задля виконання власних та делегованих повноважень. З 2016 року ми бачимо невелике збільшення рівня даного коефіцієнта, що пов'язано зі збільшенням дохідної бази місцевих бюджетів та свідчить про ефективність реформи фінансової децентралізації в Україні.

У 2018 році частка коефіцієнту бюджетного покриття за рахунок власних доходів місцевих

бюджетів склала 0,46, це означає, що органи місцевого самоврядування здатні виконувати покладені на них повноваження на 46% за рахунок власних коштів. У 2019 році дана частка збільшилась на 7 відсоткових пунктів та склала 53%, що свідчить про збільшення показника фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Протягом останніх 25 років в Україні спостерігається поступове зменшення рівня коефіцієнта самостійності місцевих бюджетів. Так, у 2019 році порівняно з 1995 роком даний показник зменшився на 34 відсоткових пунктів, що пов'язано зі збільшенням залежності органів місцевого самоврядування від Державного бюджету при формуванні дохідної бази місцевих бюджетів.

Починаючи з 2015 року по 2016 рік рівень коефіцієнта самостійності збільшився на 6 відсоткових пунктів та склав 47%, що показує нам збільшення частки власних доходів в структурі загальних доходів, тобто з урахуванням міжбюджетних трансфертів.

Збільшення суми власних доходів місцевих бюджетів з 2015 року в першу чергу відбулося за рахунок збільшення податкових надходжень місцевих бюджетів, так як вони займають близько 80% у структурі доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів. У 2019 році рівень коефіцієнта самостійності склав 54%, що на 7 відсоткових пунктів більше ніж у попередньому році.

У 2000 році коефіцієнт концентрації власних доходів місцевих бюджетів склав 8, що на 8 відсоткових пунктів менше ніж у 1995 році, тобто за 6 років даний коефіцієнт зменшився в 2 рази. З 2000 по 2019 рік частка місцевих бюджетів у структурі ВВП була на рівні 6–8%, що свідчить про невисоку залежність економіки країни від місцевих бюджетів.

Таке суттєве зменшення було викликано неефективною політикою формування дохідної частини місцевих бюджетів, яка була направлена на збільшення рівня централізації місцевих бюджетів. Так, видатки місцевих бюджетів в Україні з 1995–2019 року варіювали на рівні 11–18%, що свідчить про високу залежність місцевих бюджетів від Державного бюджету, тому саме розпочатий процес фінансової децентралізації в Україні має призвести до фінансової стійкості місцевих бюджетів та збільшити їх частку у структурі ВВП.

Міру впливу державної влади на формування доходів місцевих бюджетів відображає коефіцієнт трансфертної залежності місцевих бюджетів. Так, у період з 1995 по 2001 роки значення даного коефіцієнта було менше 0,3, що свідчить про високий рівень забезпечення децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів. З 2001 року по 2010 рік коефіцієнт трансфертної залежності коливався в межах від 0,3 до 0,5, що

Таблиця 1

Динаміка показників оцінки рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні за період 1995–2007 рр.

Показники	Роки												
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Коефіцієнт забезпечення доходами	0,4177	0,3624	0,4318	0,4569	0,4001	0,2914	0,3229	0,3136	0,2999	0,2489	0,2259	0,2430	0,2837
Коефіцієнт концентрації власних доходів	0,1596	0,1344	0,1300	0,1288	0,1008	0,0813	0,0840	0,0830	0,0814	0,0637	0,0663	0,0739	0,0831
Коефіцієнт трансфертної залежності місцевого бюджету	0,1215	0,0977	0,1695	0,1429	0,1828	0,2342	0,2898	0,3122	0,3419	0,4247	0,4352	0,4500	0,4172
Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів	0,8871	0,9031	0,8364	0,8480	0,8263	0,7755	0,7117	0,6994	0,6686	0,5646	0,5662	0,5509	0,5951
Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,7363	0,7496	0,6942	0,7038	0,6885	0,6370	0,5922	0,5924	0,5506	0,4537	0,4405	0,4082	0,4253
Коефіцієнт самостійності	0,8785	0,9023	0,8305	0,8571	0,8172	0,7658	0,7102	0,6878	0,6581	0,5753	0,5648	0,5500	0,5829
Коефіцієнт бюджетної залежності	0,8381	0,8308	0,8359	0,8212	0,8426	0,8319	0,8339	0,8613	0,8367	0,7885	0,7800	0,7421	0,7297
Коефіцієнт стійкості дохідної бази	1,0098	1,0009	1,0071	0,9893	1,0111	1,0127	1,0021	1,0168	1,0159	0,9814	1,0024	1,0015	1,0210
Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	0,0097	0,0009	0,0070	-0,0108	0,0013	0,0146	0,0035	0,0183	0,0156	-0,0200	0,0026	0,0010	0,0200
Коефіцієнт бюджетної результативності	0,0168	0,0215	0,0241	0,0264	0,0265	0,0291	0,0364	0,0403	0,0472	0,0480	0,0644	0,0893	0,1343
Коефіцієнт бюджетного забезпечення населення	0,0190	0,0238	0,0288	0,0312	0,0321	0,0376	0,0512	0,0576	0,0706	0,0851	0,1137	0,1621	0,2257
Коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету	5,9995	7,6640	4,0677	4,9778	3,7252	2,6855	2,0393	1,8664	1,5854	1,0885	1,0097	0,9057	0,9986

Джерело: розраховано на основі даних [2–4]

Таблиця 2

Динаміка показників оцінки рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні за період 2008–2019 рр.

Показники	Роки											
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Коефіцієнт забезпечення доходами	0,2630	0,2652	0,2596	0,2174	0,2263	0,2375	0,2217	0,1848	0,2181	0,2257	0,2225	0,2328
Коефіцієнт концентрації власних доходів	0,0791	0,0764	0,0728	0,0642	0,0691	0,0691	0,0637	0,0606	0,0716	0,0769	0,0740	0,0755
Коефіцієнт трансфертної залежності місцевого бюджету	0,4301	0,4621	0,4879	0,5226	0,5525	0,5242	0,5637	0,5908	0,5337	0,5429	0,5315	0,4644
Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів	0,5636	0,5312	0,5110	0,4788	0,4529	0,4784	0,4481	0,4302	0,4871	0,4626	0,4618	0,5302
Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,4265	0,4342	0,4230	0,4038	0,3857	0,4148	0,3871	0,3507	0,4191	0,4052	0,4075	0,4778
Коефіцієнт самостійності	0,5699	0,5379	0,5121	0,4774	0,4475	0,4758	0,4363	0,4092	0,4663	0,4571	0,4685	0,5356
Коефіцієнт бюджетної залежності	0,7483	0,8072	0,8259	0,8459	0,8619	0,8451	0,8666	0,8332	0,8579	0,8546	0,8438	0,8149
Коефіцієнт стійкості дохідної бази	0,9889	0,9876	0,9977	1,0030	1,0121	1,0053	1,0269	1,0513	1,0446	1,0121	0,9857	0,9899
Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	-0,0118	-0,0129	-0,0026	0,0028	0,0118	0,0051	0,0260	0,0485	0,0422	0,0115	-0,0152	-0,0112
Коефіцієнт бюджетної результативності	0,1696	0,1575	0,1783	0,1900	0,2218	0,2318	0,2234	0,2818	0,4009	0,5411	0,6241	0,7151
Коефіцієнт бюджетного забезпечення населення	0,3009	0,2964	0,3490	0,3969	0,4897	0,4845	0,4987	0,6550	0,8230	1,1696	1,3516	1,3488
Коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету	1,0029	0,9514	0,8690	0,7703	0,6898	0,7872	0,6687	0,5645	0,7518	0,7374	0,7779	1,0394

Джерело: розраховано на основі даних [2–4]

говорить нам про узгодженість місцевих та державних органів влади при формуванні доходів місцевих бюджетів, але вже з 2011 року значення даного показника перевищило 50%, що вказує на високу фінансову залежність місцевих бюджетів від державних трансфертів та на неспроможність місцевих бюджетів самостійно виконувати власні та покладені на неї показники. В 2019 році показник трансфертної залежності склав 46,4%, що на 6,8% менше ніж у попередньому році, що свідчить про зменшення централізації місцевих бюджетів.

Коефіцієнт бюджетної результативності характеризує загальний рівень забезпеченості фінансовими ресурсами населення територіальних громад.

Динаміка даного коефіцієнта за 1995–2019 роки відображає номінальне зростання суми доходів місцевих бюджетів на 1-го жителя, однак якщо врахувати індекс інфляції, тобто показник, що характеризує зміну загального рівня цін та товари та послуги, які купуються населенням для невиробничого споживання, то ми бачимо, що суттєвого реального збільшення доходів за 25 років не відбулося.

У 2019 році доходи місцевих бюджетів на 1 мешканця склали 7151,1 грн., що більш ніж у 43 рази перевищує даний показник у 1995 році, а порівняно з 2018 роком збільшення склало 14,6%. В доларах США збільшення доходів місцевих бюджетів на одного мешканця в 2019 році

порівняно з 1996 роком склало 135,7%, а порівняно з 2018 роком – 20,8%.

Суму наданих товарів та послуг з бюджету місцевого органу самоврядування відображає коефіцієнт бюджетного забезпечення населення.

Збільшення коефіцієнта бюджетного забезпечення упродовж останніх 25 років свідчить про позитивну тенденцію зростання частки видатків місцевих бюджетів на одного мешканця.

Серед інших розрахованих показників, спостерігається тенденція до зменшення коефіцієнтів фінансової спроможності місцевих бюджетів. Коефіцієнт забезпечення доходами у 2019 році порівняно з 1995 роком зменшився на 55,7%, тобто зменшилась частка місцевих бюджетів у структурі доходів Зведеного бюджету України. На 64,9% за 25 років зменшився коефіцієнт податкової стійкості місцевого бюджету, тобто зменшилась здатність місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень виконувати самостійно покладені на неї функції.

Динаміка інтегрального показника фінансової спроможності місцевих бюджетів має нестійку тенденцію (рис. 1). Поряд з тим, показники поліноміального тренду зміни рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні у 1995–2019 рр. мають висхідну тенденцію. Зростання інтегрального показника фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні починаючи з 2015 року є наслідком збільшення власних доходів місцевих бюджетів, але залежність їх від фінансової допо-

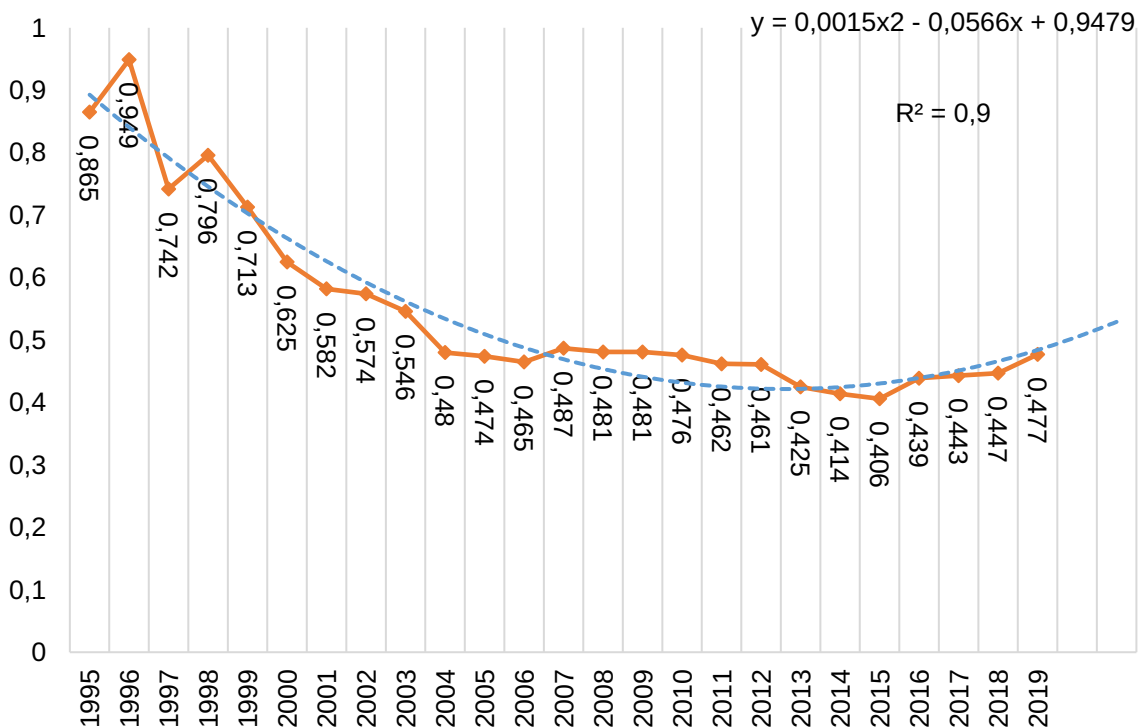

Рис. 1. Поліноміальний тренд зміни рівня інтегрального показника фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні, 2012–2019 рр.

Джерело: складено на основі власних розрахунків

моги з Державного бюджету залишається досить високою.

В Україні історично склалися регіони з різним рівнем розвитку інфраструктури, природних ресурсів, корисних копалин, кількості населення тощо, все це призвело до суттєвих регіональних дисбалансів у фінансовому забезпеченні місцевих бюджетів. Такі особливості визначають доцільність аналізу змін та тенденції стану фінансової спроможності місцевих бюджетів у регіональному та обласному зрізах. У 2019 році порівняно з 2012 роком значно збільшився середній рівень власних доходів місцевих бюджетів на одного мешканця за регіонами в Україні. Так, у 2019 році найкращий рівень даного показника у місті Київ (16354,8 грн.), Дніпропетровській області (9973,5 грн.), Київській області (9588,8 грн.), Полтавській області (9400,9 грн.) та Запорізькій області (8041,1 грн.). Найнижчий показник рівня доходів місцевих бюджетів (без урахування місцевих бюджетів) на 1 особу у Луганській (1807,7 грн.) та Донецькій (3548,0 грн.) областях, що визвано проведенням військових операцій на території даних областей починаючи з 2014 року. Також низький рівень даного показника у Чернівецькій області (4354,8 грн.), Закарпатській області (4784,3 грн.), Тернопільській області (4911,9 грн.), Івано-Франківській області (4784,3 грн.) та в Рівненській областях (5038,2 грн.). Тобто, якщо про-

аналізувати в цілому рівень даного показника, то ми бачимо, що у 2019 році найбільший показник рівня власних доходів місцевих бюджетів на одного мешканця у Центральній та Придніпровській частині України. Нижчий рівень даного показника є характерним для Західної України, що обумовлено низьким рівнем розвитку інфраструктури та природних копалин, а також для даного регіону характерні громади з невеликою кількістю мешканців.

Якщо аналізувати збільшення частки даного показника в 2019 році порівняно з 2012 роком, то ми бачимо, що в останні роки значно збільшились власні фінансові ресурси місцевих бюджетів в областях Західної частини України, що було обумовлено збільшенням податкових надходжень місцевих бюджетів за рахунок їх передачі з Державного бюджету до місцевих бюджетів. Також позитивним моментом, у збільшенні суми власних доходів місцевих бюджетів, є створення нових адміністративно-територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад, у яких значно було збільшено фінансові ресурси, в першу чергу за рахунок передачі з районних бюджетів податку на доходи фізичних осіб, який у структурі власних доходів місцевих бюджетів в 2019 році займав більш ніж 55% (рис. 2).

Середній рівень видатків місцевих бюджетів на 1 мешканця або коефіцієнт бюджетного забезпе-

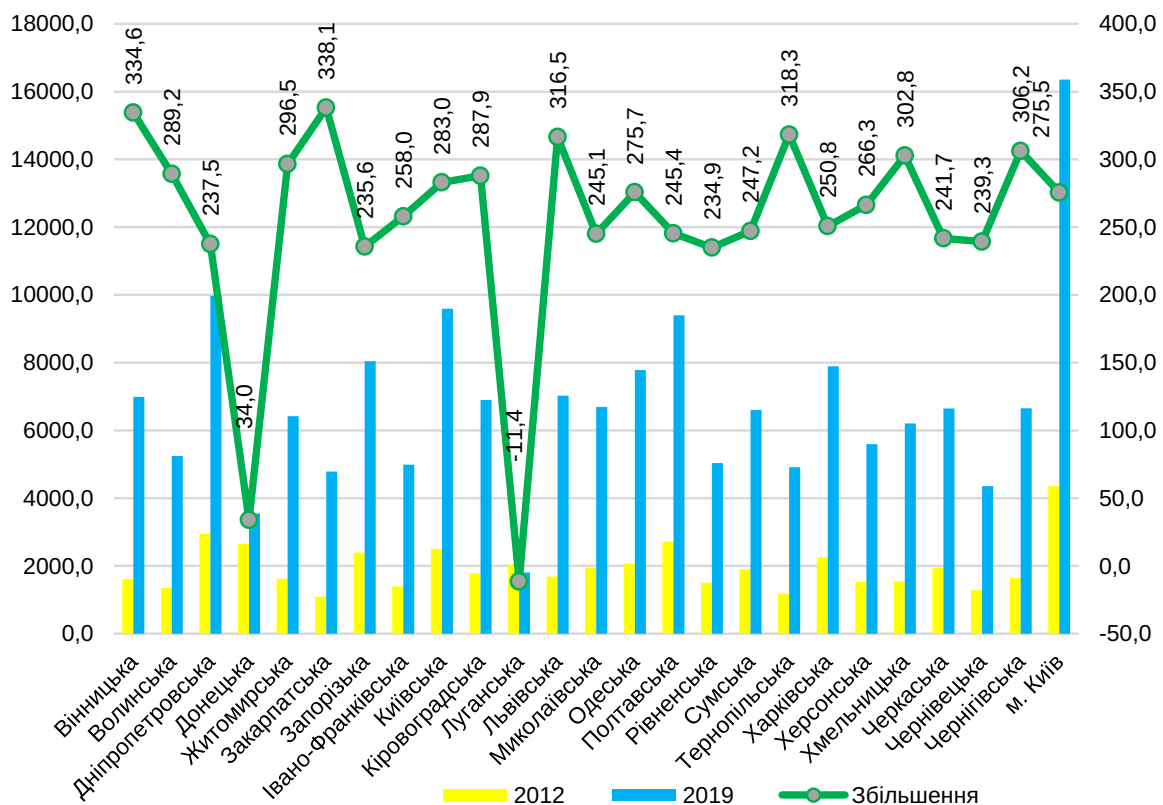

Рис. 2. Середній рівень доходів обласних бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) на одну особу в Україні у 2012 та 2019 рр., грн.

Джерело: розраховано на основі даних [2; 5]

чення населення областей в Україні в 2019 році значно збільшився порівняно з 2012 роком. Якщо по рівню власних доходів місцевих бюджетів спостерігався значний дисбаланс в структурі за областями, то в даному випадку, ми бачимо, що сума видатків знаходиться приблизно на одному рівні.

Найбільша частка збільшення коефіцієнту бюджетного забезпечення населення спостерегається у Запорозьській (225,5%), Львівській (220,0%), Одеській (225,5%), Полтавській (233,1%), Харківській (218,6%) та Чернігівській (211,5%) областях. Збільшення видаткової частини в першу чергу відбулося за рахунок збільшення частки міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету, що свідчить про поки що високу залежність місцевих бюджетів від додацій та субвенції (рис. 3).

У 2019 році порівняно з 2012 роком коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів, або частка власних доходів місцевих бюджетів у структурі видаткової частини місцевих бюджетів, збільшився на 17,1% в середньому по Україні. Найбільше збільшення відбулося у місті Київ (на 27 відсоткових пунктів), а також у Вінницькій (на 14 відсоткових пунктів), Закарпатській (на 12 відсоткових пунктів) та Хмельницькій областях (на 12 відсоткових пунктів). Збільшення даного коефіцієнту свідчить про те, що покращилась фінансова стійкість місцевих бюджетів, тобто збільшилась частка видатків, які органи місцевого самоврядування будуть здатні виконувати за рахунок власних доходів бюджету.

Таку суттєву збільшення за останні 8 років було викликано реформою міжбюджетних відносин та змінами у податковому законодавстві, що сприяло підвищенню рівня фінансової підтримки місцевих бюджетів та забезпечило формування нових прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами, а також створило умови для мотивації органів місцевого самоврядування до збільшення доходів місцевих бюджетів (рис. 4).

Аналіз рівня самозабезпеченості обласних бюджетів України у 2012–2019 рр., показав, що в Україні низькі значення показника бюджетної самостійності, так як рекомендоване значення має бути більше 70%. Даний коефіцієнт характеризує рівень залежності фінансових можливостей обласних бюджетів від місцевих бюджетних трансфертів та визначається співвідношенням власних доходів місцевих бюджетів до загальної суми місцевих бюджетів.

У 2019 році найвищі показники коефіцієнту бюджетної самостійності були у місті Київ (78%), а також у Дніпропетровській області (62,8%) та у Полтавській області (60,1%), а найнижчі показники у Волинській (37,1%), Закарпатській (36,9%), Івано-Франківській (37,2%), Рівненській (36,2%), Тернопільській (38,5%) та Чернівецькій областях (34,8%) (рис. 5).

Таким чином співвідношення найбільшого та найменшого значення показників ставило 2,24:1, а у 2012 році дане співвідношення становило 2,41:1, що свідчить про високий рівень дифе-

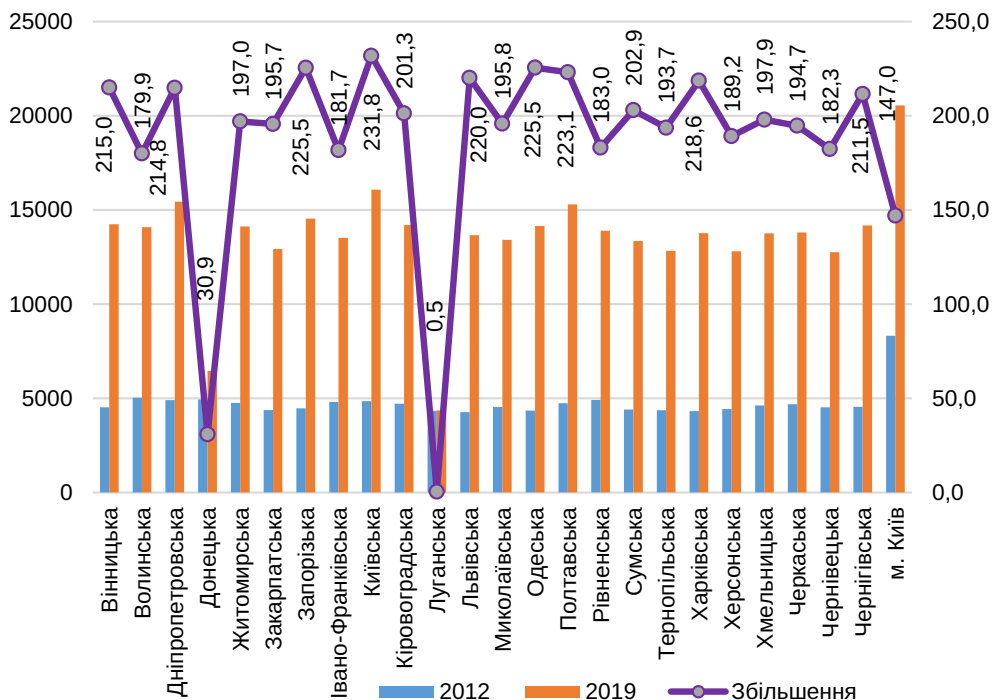

Рис. 3. Середній рівень видатків обласних бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) на одну особу в Україні у 2012 та 2019 роках, грн.

Джерело: розраховано на основі даних [2; 5]

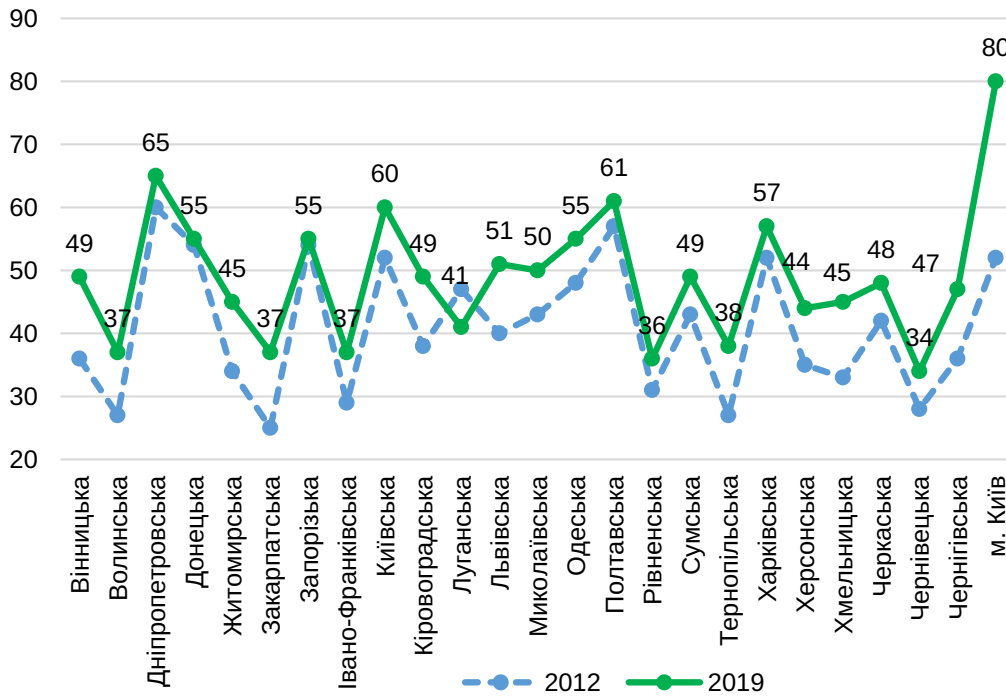

Рис. 4. Співвідношення доходів обласних бюджетів до видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) в Україні у 2012 та 2019 роках, %

Джерело: розраховано на основі даних [2; 5]

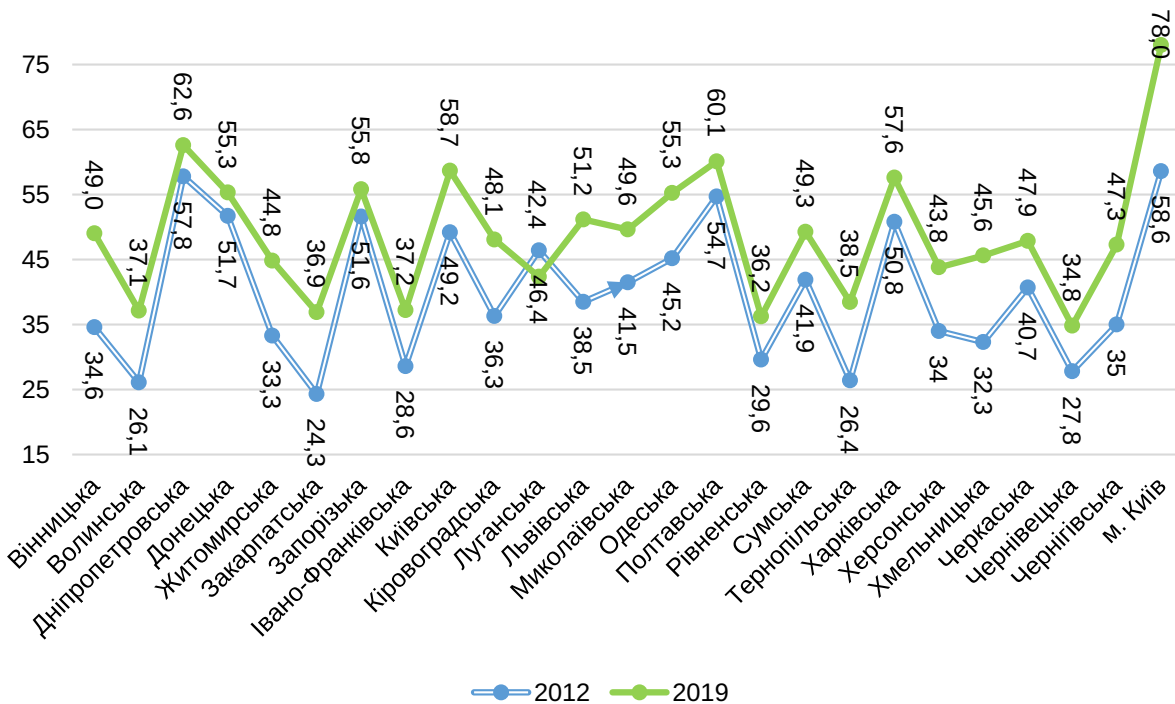

Рис. 5. Рівень коефіцієнта бюджетної самостійності обласних бюджетів в Україні у 2012 році та 2019 році, %

Джерело: розраховано на основі даних [2]

ренціалії рівня бюджетної самостійності регіонів, в першу чергу за рахунок значного збільшення рівня даного коефіцієнту бюджету міста Київ. Як зазначалося вище, області Західної частини

України характеризуються більш високим рівнем залежності від трансфертів з Державного бюджету, а отже, є фінансово нестабільними. Для більш ефективного визначення фінансового

стану місцевих бюджетів, проведемо аналіз показників фінансової спроможності місцевих бюджетів в розрізі економіко-географічних районів. Проаналізувавши коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів, ми бачимо, що у 2015 році порівняно з 2012 роком частка доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів до видатків місцевих бюджетів значно зменшилась по всім економіко-географічній районам. Найбільш суттєве зменшення відбулося в Північно-Східний (на 17,7%) та Причорноморський економіко-географічній зоні (на 16,0%) (рис. 6).

Найбільш стійкими в 2015 році були Карпатський та Подільські регіони, але при цьому вони є найбільш залежними від трансфертів до Державного бюджету, про що свідчить такі низькі показники коефіцієнту бюджетного покриття за рахунок власних коштів.

З 2016 року спостерігається поступове збільшення частки власних доходів у всіх регіонах України. Так, у 2019 році найсуттєвіше збільшення даної частки по відношенню до видатків місцевих бюджетів, спостерігається у Північно-Західному (+49,6%), Карпатському (+44%) та Подільському економіко-географічному районі (+46,2%). Тобто, за допомогою даного коефіцієнта можна оцінити реформу фінансової децентралізації та стверджувати про ефективність її впровадження в Україні.

Висновки. Як свідчать результати проведеного дослідження реалізації процесів децентралізації у розрізі показників фінансової спроможності місцевих бюджетів України, починаючи з 1995 року до середини 2000-х років спостерігалось стрімке

зменшення частки власних доходів місцевих бюджетів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів, доходах Зведеного бюджету України та ВВП. Суттєвого збільшення власних доходів та видатків місцевих бюджетів на 1 мешканця також не спостерігалось. З середини 2000-х років до початку процесу фінансової децентралізації спостерігався «застій» у ефективності функціонування місцевих бюджетів, що характеризувався незначним зменшенням або збільшенням рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні.

Період після 2015 року мож на охарактеризувати як незначне, але стабільне покращення показників фінансової спроможності, що свідчить про більш ефективну державну політику на місцевому рівні у напрямках збільшення власних доходів місцевих бюджетів. Позитивним явищем також стало створення об'єднаних територіальних громад в Україні, що дозволило значно збільшити дохідну частину місцевих бюджетів, а також за рахунок зацікавленості органів місцевого самоврядування в більш ефективному використанні фінансових ресурсів місцевих бюджетів з метою формування фінансово спроможних територіальних громад.

Якщо надати загальний висновок по оцінці фінансової спроможності обласних бюджетів, то можна стверджувати, що в Україні присутня велика проблема диференціації власних та закріплених доходів місцевих бюджетів. З аналізу фінансової спроможності обласних бюджетів, ми бачимо, що дохідна база бюджетів областей Схід-

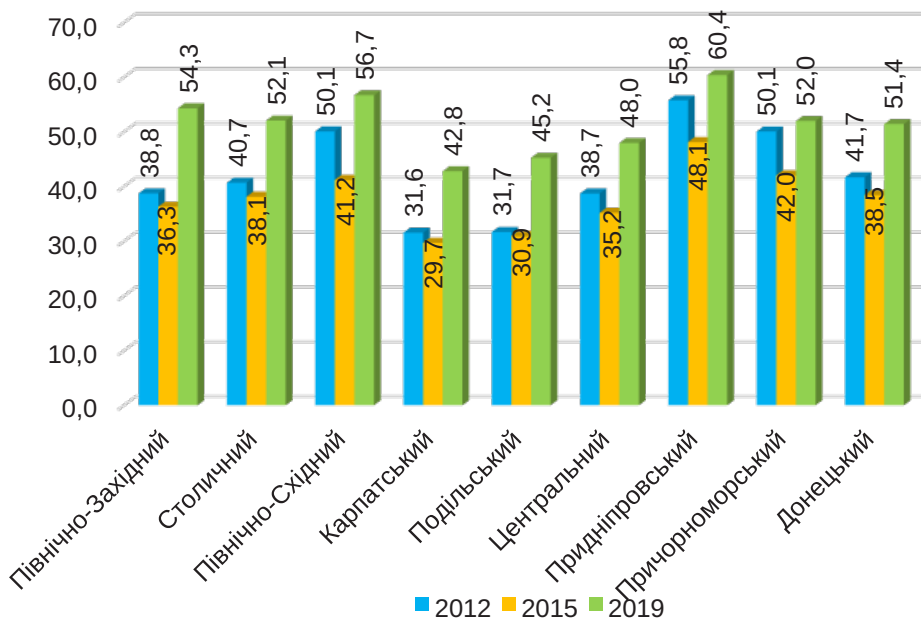

Рис. 6. Співвідношення власних доходів місцевих бюджетів до видатків місцевих бюджетів за економіко-географічними районами у 2012, 2014 та 2019 роках, %

Джерело: розраховано на основі даних [2]

ної та Південної частини значно вища, ніж у Західних регіонах України. Також істотною проблемою є зменшення самостійності місцевих бюджетів до 2015 року, проте, завдяки змінам внесеним в розподіл та перерозподіл доходів місцевих бюджетів, вже з 2016 року суттєво покращився рівень податкоспроможності, а також і в цілому фінансової спроможності обласних бюджетів в Україні.

Такі тенденції підкреслюють важливість змін, що мали місце під час процесів децентралізації щодо формування можливостей та правових основ у місцевих громадах для активізації власних ініціатив, що творить підґрунтя для підвищення соціально-економічного розвитку території, сприяння досягнення цілей сталого розвитку, а також забезпечення добробуту громадян відповідних територіальних громад через створення робочих місць, об'єктів соціальної інфраструктури, формування мережі установ підтримки соціально вразливих верств населення, проведення просвітницьких заходів тощо.

Перелічений перелік напрямів становить основу для зниження соціальної напруженості та зменшення майнового розшарування населення зокрема, та соціальної нерівності в цілому, а також формує передумови для відновлення розвитку регіонів з максимальним залученням наявних ресурсів та потенціалу території. Крім того, наближеність громад до безпосередньої сфери реалізації тих чи інших заходів і набуття ними більших можливостей, відповідно до функціонування місцевих бюджетів в системі фінансової децентралізації, визначають підвищення ефективності використання як власних так і залучених коштів, що в умовах відбудови життя після закінчення бойових дій, сприятиме спрощенню взаємодії з потенційними іноземними

інвесторами та меценатами у розрізі прямих контактів і розширення можливостей для оперативного управління залученими ресурсами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Костирко Л. А. Велентейчик Н. Ю. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Фінансовий простір*. 2016. № 1(21). С. 83–90.
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 21.02.2022).
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 21.02.2022).
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.02.2022).
5. «Державний веб-портал бюджету для громадян «OpenBudget». URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 21.02.2022).

REFERENCES:

1. Kostyrko L. A. Velenteichyk N. Yu. (2016) Metodichni zasady kompleksnoho analizu finansovoi stiihosti mistsevykh biudzhetyv [Methodical bases of the complex analysis of financial stability of local budgets]. *Finansovyi prostir*, no. 1(21), pp. 83–90. (in Ukrainian)
2. Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (accessed 21 February 2022).
3. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua> (accessed 21 February 2022).
4. Ofitsiyni sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 21 February 2022).
5. «Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian «OpenBudget». URL: <https://openbudget.gov.ua> (accessed 21 February 2022).

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ**

Луньова Т.С. НЕДОСКОНАЛА КОНКУРЕНЦІЯ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....	9
---	----------

**РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

Ніколаєв Ю.О., Карапетян А.Б. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ФОНДОВІ РИНКИ.....	15
Павлов О.І. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ЯК ГЛОБАЛІЗОВАНА СИСТЕМА.....	20
Ніколаєв Ю.О., Філак В.Ю. ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ.....	27
Ярема Т.В. ДИСКУРС РОЗВИТКУ АСИНХРОННОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ СИЛИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС.....	32

**РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

Балдинюк В.М. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	36
Галанець В.В., Колодій А.В. ДЕРЖАВНІ ЗАХОДИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРОВИРОБНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	44
Крилов Д.В. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	50
Назаренко І.Ф. ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ.....	56
Овсак О.П., Садловська І.П. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ УГОДИ МІЖ УКРАЇНОЮ, ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА ЇЇГО ДЕРЖАВАМИ – ЧЛЕНАМИ «ПРО СПІЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ ПРОСТІР».....	65
Рябоволик Т.Ф., Андрощук І.О., Горпинченко О.В. СУЧАСНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	71
Швець А.І. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ.....	83
Яремчук Н.В., Гонтарук Я.В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ЗЕРНА В УКРАЇНІ.....	88

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Адлер О.О., Лесько О.Й., Долгій Л.М. ЗАСТОСУВАННЯ LEAN-ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «КОНЦЕРН ХЛІБПРОМ»).....	98
Дідківський А.О., Богма О.С. ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА».....	106
Залуцька Х.Я., Кособуцький М.О. СВОЄРІДНІСТЬ ШЛЯХІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	110
Ільченко С.В., Яцкевич І.В., Костюк Ю.Д. ПАРАДИГМА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМИ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИМИ СИСТЕМАМИ.....	118

Наукове видання

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 74

Коректура • *Ю. Никитенко*

Комп'ютерна верстка • *Ю. Войтюк*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arimo.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 30,25. Ум. друк. арк. 31,16.
Підписано до друку 29.04.2022. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.